

1961 ANAYASASI VE "KEMALİST" NİTELİĞİ

İsmet GİRİTLİ (*)

I

Bu yılki 9 Temmuz, 27 Mayıs 1961'de Kurucu Meclis'te kabul olunan bugünkü Anayasamızın 9 Temmuz 1961'de halk oyuna sunulup Türk milleti tarafından onaylanmasının 19. yıldönümüdür.

Kurucu Meclis'in Anayasa Komisyonu gerekçesinde 1924 Anayasası yerine yeni bir Anayasanın yapılmasını gerektiren sebepler şöyle özetlenmektedir: "1924 Teşkilâtı Esasiye Kanununun Meclis Hükümeti sistemine dayanışı, yasama organının kazaî murakabeden yoksun oluşu, Meclis'teki ezici çoğunluğuna dayanan siyasî iktidarın memlekette tam bir tahakküm kurması sonucunu doğurmuş ve halk oyunun teşekkülüne yarayan müesseseler işlemez bir hale getirilmiştir. Bu suretle demokratik gelişme esas yolundan sapmıştır.

Anayasa sisteminden ve batı demokrasisinin ilkelerinden ayrılıp, iki noktada kendisini göstermiştir. Birincisi çoğunluğun herşeye muktedir olabileceği kanaatinde birleşmesidir ki bu, azınlığın hakir görüşüne kadar gitmiştir. İkincisi halk oyunu meydana getiren ve açıklayan müesseselerin işleyişine engel olunup hak ve hürriyetlere ağır darbeler vurulmasıdır.

Muhalefetin imkân, siyasî partilerin teşkilatlanma, çalışma ve gelişmelerinin engellenişi, basın hürriyetinin hukukî ve iktisadî tedbirlerle kayıtlanışı, devlet radyosu ve kanun dışı yollarla desteklenen gazeteler ve yayım yasaklarla halk oyunun yanlış yola

(*) Prof. Dr. İsmet Giritli, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesidir.

sevk edilmesi, adalet üzerinde ağır baskı, memurlara tatbik edilen rejim, sosyal ve ekonomik hayatın her alanına yayılmış kayıtlı ve baltalanması, Anayasa ve batı demokrasisi ilkelerinden ayrışım başlıca tezahürlerini teşkil etmiştir. İktidar bir taraftan Türk devriminin esaslarından ayrılmış, devrimlere karşı çevrilen oyları kazanmak amacı ile devrimler inkâr edilmiştir.”

1876, 1921 ve 1924 anayasalarından sonra Türk siyasî hayatının dördüncü yazılı Anayasası olan 1961 Anayasasının en önemli niteliğinin bir “Kemalist Anayasa” olduğuna şüphe yoktur.

Gerçekten bir taraftan Atatürk Devrimlerine bağlılığı “Başlangıç” kısmında temel ilke olarak ilân eden ve Cumhuriyetimizin “Lâik” niteliğini “Genel Esaslar” arasında sayan 1961 Anayasası diğer taraftan 153. maddesinde “Devrim Kanunlarının Korunması” başlığı altında önemli bir hüküm sevk etmektedir.

Bu hükme göre, Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma amacını güden devrim kanunlarının gözetilmesi ve korunması lâzımdır.

Bilindiği gibi 1961 Anayasası, Tür milletini kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün sayan ve millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Atatürkçü Türk Milliyetçiliğinden, millî mücadele ruhundan ve Atatürk Devrimlerine bağlıktan esinlenmekte ve bütün bu esasları Türk siyasî hayatının vazgeçilmez ilkeleri saymaktadır.

Diğer taraftan 1961 Anayasası, Kemalîst Devriminin siyasî hedefini gerçekleştirmek için, “özgürlükçü demokrasi” görüşünü getirmekte ve lâik ve özgürlükçü demokrasîye ve millî mücadele ruhuna aykırı olan her türlü aşırı sol, aşırı sağ, şeriatçı ve bölücü siyasî akımlara kapılarımızı kapamaktadır.

Bu neden ile Atatürk’ün kurduğu lâik Türkiye Cumhuriyetini yıkmak isteyen bütün aşırı akımların ve temsilcilerinin 1961 Anayasası karşısında “açık” ve “sinsi” husumet davranışlarında bulunması gayet doğaldır.

Bugünkü Kemalîst Anayasayı korumak için bölücü ve şeriatçı davranışlarından dolayı iki siyasî partiyi kapatan ve Türkiye’de anarşizmi, komünizmi ve faşizmi yasaklayan Ceza Kanununun 141 ve 142. maddelerini Anayasaya uygun bulan Anayasa Mahkememi-

zin rejim düşmanları tarafından bombalanmasını da doğal karşılamak mümkün değildir.

Kanaatimizce doğal olmayan, "Atatürkçü" olduklarını beyan eden bazı kişi ve çevrelerin, sırf duygusal nedenlerle "Anayasa düşmanlığı" konusunda Kemalist 1961 Anayasasına karşı "rejim düşmanları" ile birleşmeleridir.

II

20 Nisan tarihi; 1924 Anayasasının, 27 Mayıs tarihi ise 1961 Anayasasının yıldönümüdür. Bizzat Atatürk'ün hazırladığı programdan esinlenerek Millî Mücadele döneminde hazırlanan 20 Ocak 1921 Anayasasının en önemli yenilik ve niteliği; Millî Hâkimiyet prensibini kabul etmesi idi. 20 Nisan 1924 Anayasası da Atatürk tarafından hazırlanmış olmasa bile, Atatürk devrinde hazırlanmış ve yürürlüğe sokulmuştur. Bu Anayasa Büyük Atatürk'ün Ulusal Egemenlik ilkesini muhafaza etmiş, fakat Kemalist metoda; yani çağın bilimsel gelişmelerine uyarak "ilim ve fennin son terakkiyatından ve sair cumhuri devletlerin kavanini esasından" da istifade etmiştir.

1961 Anayasasını hazırlayan Kurucu Meclis, Atatürk'ün "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Türk Milletindir" ilkesini benimseyerek, Meclis'e Anayasada en üstün yeri vermiş ve Atatürkçü gelenekten ayrılmamak için Yürütme Organı'na Meclis'i fesih etmek yetkisini tanımamıştır. Ancak, yine akıl ve bilime dayanan Kemalist metoda sadık kalarak —ve çağımızın en son anayasal gelişmelerini de gözönünde tutarak— 1948 İtalyan, 1949 Federal Almanya ve Hindistan Anayasalarından esinlenerek; Sosyal ve ekonomik haklara, plânlı kalkınmaya, çift meclise, Anayasa Mahkemesine, partilere, meslekî kuruluş ve sendikalara, üniversite ve TRT özerklik ve tarafsızlığına yer vermiştir.

1961 Anayasasına karşı çıkanlar bu Anayasanın Atatürk'ün Millî Egemenlik ilkesini Meclis'ten alarak bir takım kuruluşlar'a paylaştığını iddia edegelmişlerdir. Oysa, iktidarın meşruluğunun temeli olan Millî Egemenlik, 1961 Anayasasına göre de millete ait olup, seçimlerde genel oy sistemi içinde Millet tarafından kullanılmaktadır. 1961 Anayasasının getirdiği sınırlamalar devlet kudre-

tinin kullanılması yönünden olup çağdaş demokrasi gerek ve gerçeklerine tamamen uygundur.

Rousseau'nun baş mimarlığını yaptığı ve ondan sonra Fransız Devriminde Robespierre ve Saint - Just gibi politikacıların geliştirdikleri "Mutlak demokrasi" anlayışına göre; demokrasi halk çoğunluğunun kayıtsız ve şartsız iradesine dayanan bir rejimdir. 1793 - 1794 yıllarında Fransa'da Convention idaresi, kaynağını halktan alan fakat hürriyetçi olmaktan uzak bir rejim kurmuş, ilân edilen hürriyetler kâğıt üzerinde kalmış, başlayan terör rejiminde en küçük bir muhalefete bile yer vermek şöyle dursun bu gibi kimseler giyotin ile yok edilmişlerdir.

Bir sayı üstünlüğü rejimi "Majoritarisme" olarak ortaya çıkan ve çoğunluğun istibdadına dönüşen bu anlayışa karşı "Özgürlükçü Demokrasi" anlayışı yer almaktadır. Bu anlayışta da toplumun yönetimi çoğunluğun iradesine dayanmakta, ancak çoğunluk iradesinin her istediğini yapabilen mutlak ve sınırsız bir irade olmadığı kabul edilerek, azınlık ve muhalefete de eşit haklar tanınmaktadır.

İşte 1961 Anayasası kabul ettiği geniş ve sosyal muhtevalı haklar listesi ile ve yeni olarak Türk siyasi hayatına kattığı anayasal kuruluşlarla azınlığa "çoğunluk haline geçebilme" imkânını sadece iyi niyetli yöneticilerden almış ve bir hak olarak tanımıştır.

Zira memleketimizde ilk defa İttihat ve Terakki Fırkası'nın verdiği örnekten de hatırlanacağı üzere, hürriyet çok defa onu bayrak yaparak iktidara gelmiş olanları Meclis'teki ezici çoğunlukları ile iktidarın denetimini ağlayacak ve özellikle yasama organının yetki taşımalarını önleyecek bir fren ve denge mekanizması kurmadığı ve kamu hürriyetlerini teminatsız bıraktığı ve bu durum çok partili rejime girdiğimiz 1946 döneminden itibaren iyice belirlediği için, 1924 Anayasasının bu zayıf noktalarını ve gediklerini, Anayasa Mahkemesi ve İkinci Meclis gibi hukukî müesseselerle pekiştirmek fikri 27 Mayıs öncesinde de benimsenmiştir. İşte Cumhuriyetin ikinci anayasası olan 1961 Anayasası bu genel eğilimi gerçekleştirmek ve kamu hürriyetlerini daha sağlam temeller üzerine oturtmak amacını gütmüş, eski sapmaların ve aşırı davranışların tekrarını önleyici tedbirler aramıştır.

Ne var ki, bu önleme çabası Merhum Ord. Prof. Onar'ın başkanlığındaki İstanbul Komisyonu'nun meydana getirdiği ön tasarıdaki gibi aşırı ve iktidarı çeşitli bağımsız ve özerk kurumlarla çepçevre kuşatan bir dereceye vurdurulmayarak, Kurucu Meclis'te daha gerçekçi bir görüş ile siyasal iktidarı lüzumsuz engellerden kurtarmış ve ona iş görme imkânını sağlamıştır. Bununla beraber 1961 Anayasasının bir tepki anayasası olduğuna, geçmiş tecrübelerden esinlendiğine şüphe yoktur.

III

Türk Anayasa Hukukunda egemenliğin, millete ait olduğunu gösteren bir metne; ne Tanzimat ne de Meşrutiyet devirlerinde rastlamak mümkündür. Gerçekten "Millî Egemenlik" kavramı, siyasal hayatımızda Millî Mücadele ile birlikte girmiş, egemenliğin padişaha değil, ve fakat millete ait olduğu ilkesini devlet hayatımıza kazandıran Büyük Atatürk olmuştur.

Büyük Atatürk'ün bizzat hazırladığı bir teşkilât programı esas alınarak ve hilafet ile saltanattan hiç bahsedilmeyerek kabul edilen 20 Ocak 1921 tarihli Anayasanın daha birinci maddesinde "Hâkimiyetin kayıtsız şartsız millete ait olduğu" bildirilmiş, bu suretle Amasya Tamiminden gelen ve Erzurum ve Sivas Kongreleri ile 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinde ilân edilen Millî Egemenlik ilkesi bir Anayasa metnine dönüşmüştür.

Halledilmesi zamana bırakılan saltanat ve hilafet meselesi, Avrupa devletlerinin Lozan'da yapılacak barış konferansına hem Ankara hem de Babıali hükümetlerini davet etmesi üzerine çözümlenmiştir.

Gerçekten Lozan'da, millî mücadeleyi yapan milletin gerçek temsilcisi TBMM hükümeti mi, yoksa ihanetten geri kalmamış, Babıali mi Türk milletini temsil edecektir? sorusunu TBMM 1 Kasım 1922'de saltanatı ilga etmek sureti ile verdiği tarihî kararı ile cevaplandırmıştır. Bu kararın gerekçesi millî egemenliğin belirlenmesini göstermek bakımından ilgi çekicidir: "Birkaç asırdır saray ve Babıali'nin cehalet ve safahati yüzünden, devlet felâketler içinde müthiş bir surette çalkalandıktan sonra nihayet, tarihe inti-

kal etmiş bulunduğu bir anda, Osmanlı İmparatorluğunun kurucusu ve gerçek sahibi olan Türk milleti Anadolu'da hem dış düşmanlara karşı kıyam etmiş, hem de düşmanlarla birleşip millet aleyhine harekete geçmiş olan Saray ve Babıali ile mücadeleye atılarak, TBMM ve onun hükümet ve ordularını teşkil ederek bugünkü kuruluş gününe vasıl olmuştur. Türk milleti saray ve Babıali'nin hiyanetini gördüğü zaman Teşkilâtı Esasiye Kanunu çıkararak, birinci maddesi ile hâkimiyeti padişaktan alıp bizzat millete vermiştir. Bu itibarla o zamandan beri eski Osmanlı İmparatorluğu tarihe intikal edip, yerine yeni ve millî bir Türk devleti, yine o zamandan beri padişahlık defolup yerine TBMM kaim olmuştur."

Büyük Atatürk, "Millî Egemenlik" esasını yeni Türk devletinin temeli yapmakla bu devletin devlet ve hükümet şeklini de tayin etmiş ve Cumhuriyet rejiminin temelini atmıştır. Zira millî egemenliğin tam bir şekilde gerçekleşmesi ancak Cumhuriyet ile mümkündür.

Cumhuriyetin ilânından sonra çıkarılan 1924 Anayasasının üçüncü maddesinde yer alan "Hâkimiyet bilâkayduşart milletindir" sözü tarihî kaynağını Amasya Tamiminde, Erzurum ve Sivas Kongreleri kararlarından ve 1921 Anayasasından almaktadır.

1924 Anayasasında hâkimiyetin münhasıran TBMM tarafından kullanılacağı ve TBMM'nin yasama ve yürütme yetkilerini toplamış bulunduğu ifade edilmesine rağmen, 1961 Anayasasında egemenliğin, daha realist ve bilimsel davranışla devletin haiz olduğu yetkilerin tümü olduğu belirtilmiştir.

Bununla birlikte, "Egemenlik kenar başlığını taşıyan dördüncü madde", egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletindedir, hükmünü muhafaza etmektedir. Nitekim, 1961 Anayasa tasarısının gerekçesinde, "Egemenlikten maksat devlet iktidarının sahibi veya kaynağı anlaşılmaktadır. Millî mücadelenin siyasi felsefesi ve Anayasa geleneğimize göre bu anlamdaki egemenliğin sahibi millettir" demektedir. Gerekçe şöyle devam etmektedir: "Millet bu iktidarını—veya egemenliğini— herhangi bir kişi veya zümre ile paylaşmamaktadır." Bu bakımdan, bu aidiyet "kayıtsız ve şartsızdır". Bu hususu bütün açıklığı ile belirtmek için, ikinci fıkranın birinci cümlesi, egemenliğin kullanılmasının dahi belli bir kişiye, zümreye veya sosyal sınıfa bırakılamayacağını işaret etmektedir.

Millî egemenliğin bir sınıfa bırakılmayacağı konusunda açıklama yapan Anayasa Komisyonu sözcüsü Turan Güneş, "Bu madde egemenliğin bir sınıfta tecelli etmesini doktrin olarak müdafaa eden, daha sarîh bir ifade ile arz edeyim, Proletarya diktatörlüğünü savunanlara karşı konulmuş bir hükümdür. Bir sınıf adına iktidara el koymak isteyen partileri, bu Anayasa kanun dışı kabul etmekle kalmıyor, hudutlar dışına sürüyor" demiştir.

IV

27 Mayıs 1980'de, bir kere daha "Anayasa ve Hürriyet Bayramı" esnasında, 1961 Anayasasının ilân ettiği birçok temel ilkelere ya sağlanamadığını veya ciddi şekilde ihlâlinin önlenemediğini esef ve üzüntü ile görüyoruz.

Vatandaşın yaşama hakkı, millî devlet, Türkiye devletini ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü, herkese çalışma hakkı, Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türklüğü, devletin özel teşebbüse güvenlik ve kararlılık içinde çalışma ortamını sağlama görevi, kamu hizmetine alınmada partizanlığın yasaklanması, TRT'nin tarafsızlığı, çalışanlara insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşam sağlamaları için elverişli bir ücret hakkı, kimsenin siyasî çıkar ve nüfuz amacı ile dinî duygularını sömürmemesi ve herkesin malî gücüne göre vergi verme yükümü gibi Anayasanın çeşitli ve fakat önemli hükümleri'nin, Anayasanın 19. yıldönümünde gittikçe artan bir şekilde gözetilmemesi veya kaba ve sürekli bir şekilde ihlâl edilmesi huzursuzluk ve şikâyet konusudur.

Kanaatimizce, içine giderek daha fazla saplandığımız, "bunalm" dan, 1961 Anayasasının "Hürriyeti yok etme hürriyetini tanımadığı" ilkesine ve Anayasamızın egemen ideolojisinin iç ve dış sorunlara ön yargılarla değil, "akıl ve bilim" yolu ile eğilmemizi öngören "Atatürkçülük - Kemalizm" gerçeğine uymakla çıkmak mümkündür.

Hiç bir toplumda, sınırsız hürriyet bulunamayacağı, sınırsız hürriyetin anarşi ve neticede istibdat doğuracağı bir gerçektir. Özellikle Türkiyemiz gibi demokrasinin kurulma ve yerleşme çabaları içinde bulunduğu bir toplumun demokrasi düşmanı totaliter ideolojilere hoş görü göstermesi beklenemez. Bu gerçek kar-

şısında demokratik hürriyet düzeninin aşırı ve yıkıcı faaliyetlere karşı kendini savunma hakkı 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 30. maddesinde ve 1961 Anayasasına kaynaklık eden 1949 Almanya Federal Anayasasında ifadesini bulmuştur.

Nitekim, özellikle Federal Almanya Anayasasından esinlenen 1961 Anayasamızın, diktatörlüğü ve hürriyetlerin yok edilmesini önleyici açık hükümler getirmiş, devletin niteliklerini belirten 2. maddede "Türkiye Cumhuriyetinin insan haklarına dayanan milli, demokratik lâik ve sosyal bir hukuk devleti" olduğu açıklanmakla, çoğunluk iradesinin her şeyi yapabileceği, hiç bir sınırla kayıtlı olmaksızın toplumu istediği gibi yönetebileceği esasına dayanan "mutlak demokrasi" anlayışı reddedilmekte, insan haklarına dayanan "hürriyetçi demokrasi" kabul edilmektedir. Ayrıca "Egemenliğin kullanılması hiç bir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiç bir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz" ilkesi, ister sağ, ister sol olsun, ister tek kişiye, isterse bir zümreye veya sınıfa dayansın, her türlü dikta rejiminin kesin şekilde reddi demektir. Nihayet Anayasa, ...siyasî partilerin tüzükleri programları ve faaliyetleri, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milleti ile bölünmezliği temel hükümleri ile kapatabileceklerini öngörmekte, kurmuş olduğu demokratik düzen içinde bu düzeni yıkmaya hedefini güden partilere yaşama hakkı tanımamıştır.

Bu duruma göre, Türkiye'de aşırı sağ ve aşırı sol doktrinler, yani faşist, nazi ve komünist doktrinler dışında kalan çağdaş ferdiyetçi görüşten demokratik sosyalist görüşe kadar bütün görüşler Atatürk devrimlerine saygılı olmak kaydı ile iktidara gelebilirler ve programlarını uygulayabilirler. Bu itibarla Anayasamızın hâkim ideolojisi Kemalizmdir. Nitekim, "başlangıç" kısmında "Atatürk milliyetçiliği" ve "Atatürk devrimciliği" yönetici ilke olarak zikredilmiş, Anayasanın 153. maddesinde Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi ve Cumhuriyetimizin lâiklik niteliğinin korunması ile ilgili devrim kanunları güvence altına alınmıştır.

V

Türkiye'de 9 Temmuz günü 1961 Anayasası'nın halk oyunca onaylanmasının yıldönümüdür. Gerçekten, Kurucu Meclis'te 27 Mayıs 1961'de kabul edilen Anayasa, 9 Temmuz 1961'de "Anayasanın Halk Oyuna Sunulması Hakkındaki" kanuna göre, halk oyuna sunulularak, Türk seçmeninin çoğunluğu tarafından onaylanmış ve 334 sayılı Yasa olarak, 20 Temmuz 1961 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

9 Temmuz tarihli oylamada oy kullanma hakkına sahip tüm seçmenlerin % 81'i oy kullanmış, bunların % 65.5'i ya da 6.348.191'i "evet", % 38.5'i ya da 3.934.370'i "hayır" demiştir.

9 Temmuz 1961'deki halk oyunun esas anlamı, sadece 1961 Anayasası'nın bir bütün olarak onaylanmasının yanısıra 27 Mayıs hareketinin ve hukuka bağlı yeni bir olağan yönetime geçişin de millî irade tarafından onaylanıp, kabul edilmesidir. Bu anlamda olmak üzere, büyük siyasal bunalımlardan sonra yapılan halk oylamalarının daha çok bir plebisite yaklaştığı, Batı'da kamu hukukçuları ve siyaset bilimcileri tarafından kabul edilmektedir.

1961 Anayasası'nı hazırlayan Kurucu Meclis, Atatürk'ün ve 1921 ve 1924 Anayasalarının "Egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletinin" ilkesini benimseyerek, Meclise Anayasa'da en üstün yeri vermiş ve bu Atatürkçü gelenekten ayrılmamak için, yürütme organına Meclis'i dağıtma yetkisini bile tanımamıştır. Ancak, akıl ve bilime dayanan Kemalist metoda sadık kalarak ve çağımızın Anayasal gelişmelerini de gözönünde tutarak özellikle 1948 İtalyan ve 1949 Federal Almanya Anayasalarından esinlenerek, sosyal ve ekonomik haklara, plânlı kalkınmaya, çift meclise, Yüksek Hâkimler Kurulu'na, Anayasa Mahkemesine, üniversite ve TRT özerklik ve tarafsızlığına ve çok partili rejime yer vermiştir.

Türk Anayasa Tarihinin dördüncü yazılı anayasası olan 1961 Anayasası'nın esaslarının iyi ve gerçekçi bir biçimde saptanmış olmasına karşın, uygulamada ve günlük yaşamda başarıya ulaşma derecesinin bütün anayasalarda olduğu gibi hükümet edenlerin ve

yurttaşların davranışlarına bağlı olacağı kuşkusuzdur. Gerçekten 1961 Anayasası'nın Kemalist ideolojiden esinlenerek "özgürlükçü demokrasi"yi kabul etmesine karşın demokratik düzeni kabul etmeyen ya da iktidara geldikleri zaman mantığı gereği demokratik, lâik ve bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyetini ortadan kaldırma olanağı bulunan bölücülüğe, şeriatçılığa, komünizme ve faşizme kapılarını kapayan, "sınırlı çoğulculuğu" benimsemesi, bu görüşlerin temsilcilerinin Anayasa düzenine karşı "kapalı" veya "açık" hareketlerine neden olmuştur.

Gerçekten, aralarında çok defa bağlaşma yapan bu aşırı merkezler, 1961 Anayasası sayesinde düşünce hayatımızın kavuşmuş olduğu serbestlikten yararlanmaya çalışarak, bugünkü Anayasa düzenini yıkmak amaçlarını bu Anayasa düzeni içinde gerçekleştirmeye kalkışmışlar. Anayasanın tanıdığı düşünce, bilim özgürlükleri, dernek kurma hak ve özgürlüklerini, Türkiye'yi sosyal, siyasal ve ekonomik karışıklıklar ve hatta uçurumlar içine itmek yolunda kullanmışlardır. Türkiye'nin sürüklendiği anarşik durumun 12 Mart rejiminin anayasa değişikliğine yol açtığı, buna rağmen anarşinin son yıllarda da "tırmanma" gösterdiği bilinmektedir.

Türkiye'de Anayasa'ya karşı yürütülen kapalı Anayasa düşmanlığı yanında ve dışında Anayasa'ya "açık" karşı durmalar genellikle bazı "aşırı sol" ve "eski DP taraftarı" çevrelerden yükselmekte ve bunlar da bazen "Anayasa düşmanlığı"na dönüşmektedir.

Komünist partilerin kurulmasına kapalı olduğu için aşırı solun düşmanlığıyla karşılanan 1961 Anayasası ve onun temeli olan 27 Mayıs hareketi, bazı çevrelerin açık ifadesine göre, küçük burjuva demokrasisinin sosyal ve kişisel güvenlik arama eğiliminin sonucu olarak asker bürokratlarca gerçekleştirilen bir harekettir. Temsilciler Meclisi'nin kurulması ile, bürokratlarını sivil kolu da fiilen iktidara el koymuş ve 1961 Anayasası'nı hazırlamıştır. Anayasal sistemin özellikle işçi sınıfı partisinin gerçekleştirilişi açısından, sonuna dek zorlaması ve bu konudaki anayasal hakkın elde edilmesi gerekir.

Aynı kanada göre, Anayasa, elbette ki, sosyalistler açısından bir amaç değildir. Buna karşılık, sosyalistler anayasal sistemi kendi gelişmeleri, örgütlenmeleri, eylemleri açısından araç olarak ve par-

lamentarizm sapmasına, pasifist bir politikaya düşmeksizin savunmak durumundadırlar. Bunlara göre, Türkiye bugün geldiği noktada zorunlu olarak devrimci eylemlerin, siyasal iktidara yönelen işçi-köylü ittifakı eylemlerinin sahnesi olacaktır

Öte yandan, 1961 Anayasası bazı eski DP mensup ve sempatanları yönünden de, gittikçe artan bir şekilde saldırıya uğramakta, işlerin iyi gitmemesinin bütün sorumluluğu, Anayasa'nın omuzlarına yüklenmek istenmektedir.

1961 Anayasası'nın "Başlangıç" kısmının mahkûm ettiği siyasal anlayışın bazı temsilcilerinin her vesile ile 1961 Anayasası'na saldırımlarındaki duygusallığı görmemek ve doğrusu istenirse —insancıl ölçütler içinde— biraz da anlamamak, elde değildir.

Ne var ki, 1961 Anayasası'na saldırırken onu yeterince inceleme çabasını göstermedikleri anlaşılan bu gibi kişilere hatırlatılması gereken bazı gerçekler vardır. Türkiye'de son yıllarda görülen bazı hükümet bunalımları, hiçbir partinin yalnız başına çoğunluk sağlayamamasından, bu durum ise iddia edildiği gibi Anayasa'da değil, Seçim Kanunu'nda bulunan seçim sisteminden doğmaktadır. Nisbi temsilin temeli olan uzlaşma ve anlaşma zihniyetinden yoksun bazı siyasî partilerin sayın liderleri, çok defa uzayan bunalımların başlıca sorumluları oldukları halde, bundan Anayasayı suçlamak, tek kelime ile haksızlıktır.

1961 Anayasası'na karşı çıkanların, bir zamanlar 1924 Anayasası'na karşı saygısızlık ettiklerini de unutarak, 1924 Anayasası'nı "Atatürk Anayasası" olarak ilân etmeleri ve 1961 Anayasası'nı Atatürk Anayasası'ndan bir "sapma" gibi göstermeleri Türk Anayasa Hukuku Tarihi gerçeklerine uygun değildir. Zira Atatürk Anayasası olarak nitelendirilebilecek olan Anayasa 1921 Anayasası değil, bizzat Atatürk'ün hazırladığı programdan esinlenerek vücuda getirilen 20 Ocak 1924 Anayasası'dır. Gerek, 1924, gerekse, 1961 Anayasaları büyük Atatürk'ün ulusal egemenlik ilkesini titizlikle gözetten —ve fakat— Kemalist metoda yani çağın gelişmelerine uyarak bilim ve fennin son gereklerine ve modern devletlerin anayasalarına uygun olarak hazırlanan anayasalardır.

1961 Anayasası'nın milli irade tarafından onaylanmasının 19. yıldönümü dolayısıyla dile getirilmesi gereken ana gerçek şudur :

Bir anayasayı tümü ile kötöleyerek bir anayasa rejimi içerisinde politik savaş vermek ve hele "Anayasa düzeni"ni savunmak ve korumak mümkün değildir. "Duygusal Anayasa düşmanlığı", ideolojik anayasa düşmanlarına güç ve destek sağlamaktan öteye gidemez.

VI

Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasına 15 gün kala yeni Cumhurbaşkanı seçmek için çalışmalarına başlayan Türkiye Büyük Millet Meclisi, yaptığı sayısız turluk oylamadan netice alamadığı için, görev süresi 6 Nisan 1980 de biten Sayın Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ten boşalan Cumhurbaşkanlığına, Senato Başkanı Sayın İhsan Sabri Çağlayangil'in vekâlet etmesi Anayasanın 100. maddesinin açık hükmü gereğidir.

Temennimiz, parlamentodaki siyasî partilerimizin eninde sonunda biran önce ve Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyete her bakımdan lâayık bir Cumhurbaşkanı adayı üzerinde anlaşarak Cumhurbaşkanlığı seçimini başarıya ulaştırmalarıdır.

Bilindiği gibi, bugün yürürlükte bulunan 1961 Anayasası, bir çok konuda olduğu gibi "*Cumhuriyetin temel kuruluşu*" başlıklı üçüncü kısımda yer alan yasama, yürütme ve yargı bölümleri bakımından da 1 Ocak 1948 tarihli İtalyan Anayasasından esinlenmiştir.

Bu paralellik ve benzerlik, Anayasamızın "*Cumhurbaşkanı*:" ile ilgili olan md. 95 - 101 arasında yer alan 7 madde ile, İtalyan Anayasasının 83 - 91 arasındaki 9 maddenin kapsamlarının dikkatle tetkiklerinden daha iyi ortaya çıkmaktadır.

Bu sözlerimizle Türk ve İtalyan Anayasalarının her bakımdan tamamen aynı hükümler taşıdığını söylemek değil, sadece İtalyan Anayasasının Türk Anayasasına, parlamenter Cumhurbaşkanlığı müessesesi bakımından da kaynaklık ve modellik ettiğini belirtmek istiyoruz.

Yoksa İtalyan Anayasasında, Türk Anayasasından farklı olarak Cumhurbaşkanı adayında parlamento üyesi ve yüksek öğrenim sahibi olmak şartı aranmadığı gibi yeniden seçilememek kaydı da

yoktur. Buna mukabil İtalyan Anayasası 40 yaş yerine 50 yaş şartını ileri sürmekte ve uygulamada parlamento genellikle ünlü parlamenterleri Cumhurbaşkanlığına seçmektedir.

Gerçekten, geçici İtalyan Cumhurbaşkanı Enrica De Nicola'dan başlayarak bugünkü İtalyan Cumhurbaşkanı Partini'ye gelinceye kadar İtalya'da bu anayasaya uygun olarak tam altı Cumhurbaşkanlığı seçimi cereyan etmiş ve altı ayrı Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Bunun anlamı, "Milletvekilleri Meclisi" ile "Senato" dan oluşan İtalyan parlamentosunun anayasanın verdiği imkâna rağmen aynı kişiyi ikinci defa Cumhurbaşkanı seçmediği yani yedi yıllık görev süresini yeterli bulduğudur.

İtalyan Anayasasında, Türk Anayasasından farklı ve kanaatimizce daha yerinde olarak Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasına bizdeki gibi 15 gün değil, 30 gün kala (*İtalyan Anayasası m. 85*) Cumhurbaşkanlığı seçimi turları başlamakta ve çok defa yirmiye aşan turlara rağmen, Cumhurbaşkanı genellikle normal süre içinde seçilebilmektedir.

Bu itibarla, 1961 Anayasasını yapan kurucu meclis ve özellikle Anayasa Komisyonundaki çoğunlukla CHP'li olan "*Harika çocuklar*"ın İtalyan Anayasasının bu isabetli hükmünü hangi akla hizmet için bozdukları haklı olarak sorulabilir.

Giovanni Gronchi'den sonra 1962 de İtalya'da Cumhurbaşkanlığına seçilen Antonio Segni'nin 1964 deki ciddi rahatsızlığı esnasında kendisine vekillik eden Senato Başkanı'nın yetkileri İtalyan Anayasa Hukuku doktrininde tartışma konusu olmuş, bir kısım hukukçu ve siyaset bilimcisi Cumhurbaşkanı vekilinin Cumhurbaşkanı'na ait tüm yetkileri kullanabileceği görüşünü savunurken, bir kısım kimselerin vekilce, parlamentoyu oluşturan meclislerin feshi gibi "*olağanüstü*" yetkiler dışındaki bütün yetkilerin kullanılabilmesi tezini savundukları görülmüştür.

İtalyan ve Türk Anayasa sisteminde "*Parlamente rejim*" benimsendiğine, yani hem Cumhurbaşkanı, hem de hükümet parlamentodan çıktığına göre, örneğin, ABD'deki "*Başkanlık*" sisteminde olduğundan farklı olarak, görev başındaki hükümetin yeni se-

çilecek Cumhurbaşkanı ile beraber düşmesi veya istifa etmes ihiçbir şekilde düşünülemez. Esasen böyle bir uygulamaya 1948 tarihli İtalyan Anayasasının 32 yıllık uygulaması esnasında İtalya'da da rastlanmamıştır.

Temennimiz, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, TBMM'nin bir an önce ve en uygun aday üzerinde birleşerek yeni Devlet Başkanımızı seçmesidir.

VII

1948 tarihli Anayasa ile oluşan ve seçim sistemi olarak, Nisbi Temsili kabul eden İtalya'da 32 yılda tam 38 hükümet bunalımı olmuş ve 39. hükümet Hıristiyan Demokrat Liderlerden ve 38. hükümetin de başkanı olan Francesco Cossica tarafından 3 Nisan 1980'de kurulmuştur.

18 Mart 1980'de Sosyalistlerin güvensizlik oyu vermesi ile düşürülen Francesco Cosica liderliğindeki Hıristiyan Demokratların "Azınlık" hükümetine mukabil, İtalya'daki yeni hükümet Hıristiyan Demokrat, Sosyalist ve Cumhuriyetçi Partilerin katılması ile meydana gelen bir "Koalisyon" oluşturmaktadır.

Yeni koalisyon hükümetinde, Sosyalistlerin yer alması önemli ve olumlu bir gelişme olarak karşılanmıştır.

Bilindiği gibi, 1975 de, aşağı yukarı 10 yıl kadar süren Hıristiyan Demokratlarla işbirliğinden sonra, Sosyalistlerin o zamanki liderleri Francesco de Martio'nun eğilimine uyarak, Koalisyon ortaklığından çekilmişlerdi.

Bugün İtalya'nın Hıristiyan Demokratlarla Komünistlerden sonra 3. güçlü partisi olan Sosyalistlerin başına 1976 da gelen genç lider Bettino Crax'nin ise, baştan beri Sosyalistleri tekrar Hıristiyanlarla işbirliğine inandırmaya çalıştığını biliyoruz.

Nitekim, Haziran 1979 da yapılan seçimler neticesinde Sosyalistlerin desteği olmadan hiçbir siyasî partinin hükümet edecek kadar çoğunluk sağlayamaması sonucunu vermesi üzerine, Craxi'nin Hıristiyan Demokratlarla Koalisyona girmek için, partisinin aşırı sol kanadını inandırmaya büyük çaba sarfettiğini görüyoruz.

İşte 3 Nisan 1980'de kurulan yeni İtalyan Hükümetinde Sosyalistlerin bir "Koalisyon Ortağı" olarak yer almaları bu savaşın nihayet Craxi tarafından kazanıldığını ortaya koymaktadır.

Fakat Craxi'nin bu mücadeleyi kolay kazanmadığı da bilinmelidir. Zira Ocak 1980'de Sosyalist Partinin Merkez Komitesi toplantısında Craxi liderlikten düşürülmeyi kıl payı ile kurtarmış ve Mart ayında yapılan bir diğer toplantıda, Sosyalistlerin Hıristiyan Demokratları desteklememesi halinde, başvurulacak erken seçimlerde Sosyalistlerin yenilgiye uğrayabileceklerini ileri sürerek, partideki rakiplerini görevlerinden istifa ettirerek, kontrolü sağlamıştır.

Sosyalistlerin yeni kurulan koalisyonda yer almalarına mukabil Hıristiyan Demokrat Başbakan Francesco Cossica'nın da Yeni Koalisyon ortaklarına oldukça "cömert" davrandığını ve 27 bakanlığın 9'unu —aralarında Maliye, Savunma ve Dış Ticaret gibi önemlileri de bulunmak üzere— Sosyalistlere verdiğini görüyoruz.

Başbakanlığa oynayan Craxi şimdilik Kabine dışında kalmayı tercih etmiş görünmektedir. Gözlemciler Mayıs ayında, İtalya'da yapılacak Bölgesel Seçimlerde Sosyalistlerin güçlerini artırmaları halinde, Craxi'nin Hıristiyan Demokratlardan yeni talepler ileri sürebileceği noktasında birleşmektedirler.

Bir önceki hükümette, ortanın sağ partileri olan Liberallerle, Sosyal Demokratlarla yapılan işbirliği, yerini Sosyalistlerle bir orta partisi olan Cumhuriyetçilere bırakmış ve Cumhuriyetçilerin ele avuca sığmaz iktisatçısı olan Giorgio La Malfa'ya Bütçe Bakanlığı verilmiştir.

Başbakan Cossica'nın Hazine Bakanı olarak, İtalya'nın son iki yıllık ekonomik istikrar politikasının başarılı mimarı olan Filippa Maria Pandolfi'yi muhafaza etmesi ve Devlet Başkanlığına Hıristiyan Demokratların en iyi iktisatçısı olan Ninno Andreatta'yı getirmesi, Yeni İtalyan Hükümetinin ekonomiye öncelik tanıyacağını ilk müjdecisi olmuştur.

Başbakan Cossiga'nın bu yeni hükümeti oluşturmada, gösterdiği başarı onun siyasî prestijini arttırmakta ve Cossica'nın Şubat 1980'de istifa eden Parti Genel Sekrteri Benigno Zaccagnini'den, sonra başsız kalan Hıristiyan Demokratların sol kanadını da kontrol altına alabileceği ifade edilmektedir. Milletvekilleri Meclisin-

de 50 üyelik ve rahat bir çoğunluğa sahip bulunan İkinci Dünya Savaşından sonraki İtalya'nın bu 39. hükümetinin bir takım sürprizler olmazsa, sağlam temele dayandığı söylenebilir. Ayrıca, Komünist Partisi Lideri Berlinguer de Yeni Hükümete karşı "Ne pahasına olursa olsun ve körü körüne" muhalefet etmeyeceğini açıkça belirtmiştir.

Görülüyor ki, partileri ayıran "İdeolojik" farklılıklar ne kadar büyük olursa olsun, siyasal liderler özgürlükçü demokrasinin ve çok partili parlamenter rejimin zorunlu unsuru olan "Consensus - Uzlaşma" zihniyetlerini sürdürdükleri takdirde, hükümetler çok uzun ömürlü olmazsa bile, yine de oluşturulmakta, fakat devlete sadık ve tarafsız memurlara dokunulmadığı yani "İdarenin istikrarı" korunduğu takdirde, anarşiye ve ekonomik bunalıma karşı savaş, sürekli olarak devam ettirilmektedir.

Bütün kabahati Anayasa ve seçim sistemine yüklemeye kalkışmadan önce bu "basit" ve fakat "önemli" gerçeği öğrenmemizde her zamankinde fazla fayda görüyoruz.